

ที่	รายการ	วิทยากร	ศิลปินรับเชิญ/งานต้นแบบ	วันที่	สถานที่
	1.6 การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 2		บุรี เกนสาตุ, สมิต์ ฆมดีและ กฤษณะ จิตเนาวรัตน์	9-10 มิถุนายน 2544	มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ
	สาขาศิลปะการละคร				
	1.7 การวิจารณ์ละครเวที เรื่อง "ถือผู้รักฉัน 2475"	คำถ่ม คุณะดิลก, รัตมี เมาเหลียง ทอง, นิเมศ พิพิธกุลและพินทิพย์ ลัดยัเพริตแพรว	ละครเวที เรื่อง "ถือผู้รักฉัน 2475"	5-7 มีนาคม 2542	สถาบันปรดิพทมนยงค์
	1.8 การวิจารณ์ละครเวที เรื่อง "สามสาวแสนดาน เล้ย"		ละครเวที เรื่อง "สามสาวแสนดาน เล้ย"	4 มีนาคม 2543	โรงละครมรดกใหม่
	1.9 Theatre Criticism	Mr. Gert Pfafferodt		5 - 6 เมษายน 2544	มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ
	สาขาสังคีตศิลป์				
	1.10 การวิจารณ์ดนตรีคลาสสิก	น.อ. วีระพันธ์ วอกกลาง, ร.น., วิทยา ตุมรสุนทร, กิตติคุณ สวดประเสริฐ, วรพล ภาณุจอนวีระ โยธิน, เฉลิมชัย ณัฐเศรษฐ์, ณรงค์ ชันทอง, Mr. Hikotaro Yazaki,ศิริพงษ์ ทิพย์ธัญ ศ.ดร. เจตนา นาควัชร, สดับพิณ รัตนเรือง, ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ และ บวรพงศ์ ศุกโสภณ	การแสดงดนตรีซอวง BSO ใน วันที่ 4 พฤษภาคม 2542	1 - 5 พฤษภาคม 2542	มูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน และศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
	1.11 การวิจารณ์ดนตรีคลาสสิก ครั้งที่ 2	Associate Professor Jeffrey Gilliam และ Mr. Massimo Paris	การแสดงดนตรีซอวง BSO ใน วันที่ 29 กันยายน 2542	25 กันยายน 2542	มูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน
	1.12 การวิจารณ์ดนตรีคลาสสิก ครั้งที่ 3	Mr. Jeffrey Gilliam	Mr. Jeffrey Gilliam	10 ธันวาคม 2542	ร้าน Hemlock ถนนพระอาทิตย์
	1.13 จากสังคีตนิยมสู่สังคีตวิจารณ์	ผศ. พิชิต ชัยเสรี		11-12 กันยายน 2542	ท้องพระโรง มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ

ที่	รายการ	วิทยากร	ศิลปินรับเชิญ/งานต้นแบบ	วันที่	สถานที่
	1.14 การวิจารณ์ดนตรีไทย	รศ. ดร. สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์	การแสดงดนตรีไทยวง "เพื่อนรัก" และวงศิษย์सानะดุริยางค์	20 สิงหาคม 2543	สวามสมาคม
2.	การเสวนาร่วมกับนักวิจารณ์				
	2.1 สาขาวรรณศิลป์	สมพงษ์ ตรี (ดอกไม้ดำ), วชิระ ทองขัม (สุภาพ พิมพชน), พิชุแสงทอง (สายฝน ปฐมบรรณ), อรรถภาค เล้าจินาศรี (ภาคย์ จันทนัย), อัญชลี เอื้อกิจประเสริฐ (เอื้อ อัญชลี) และรวี สิริอัสระนันท์ (วาด ตรี)	27 กุมภาพันธ์ 2543	ห้องประชุมชั้น 2 สมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย	
	2.2 สาขาทัศนศิลป์	ถนอม ช่างกั๊ต, มานิต ศรีวานิชภูมิ และไพศาล ธีรพงษ์วิชัยพร		18 กุมภาพันธ์ 2543	
	2.3 สาขาศิลปะการแสดง	ศ.ดร. เจตนา นาควัชระ, ปวีตร บงกาสารินันท์, นันทะว้าง สิริสุนทร, จักรชัย จันทศิริ, เกียรติศักดิ์ เดชะเกรียงไกร, ภัทร ด่านอุตรา และยุทธศักดิ์ จุมพลเสถียร		11 กุมภาพันธ์ 2543	ร้าน Hemlock ถนนพระอาทิตย์
	2.4. สาขาสังคีตศิลป์	รศ. ดร. ธวัชชัย นาควางษ์, ผศ.ดร. ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร, อาจารย์จุฬมณี สุทัศน์ ณ อยุธยา และอาจารย์สุรพล ธัญญวิบูลย์			
3.	3.1. การประชุมประจำปี 2542				
	3.1.1. สาขาวรรณศิลป์		ศักดิ์ศรี มีสมบัติ และ อัคริ์ ธรรมโชติ	5 - 7 พฤศจิกายน 2542	มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม

ที่	รายการ	วิทยากร	ศิลปินหรือผู้จัดงานต้นแบบ	วันที่	สถานที่
3.1.2. สาขาทัศนศิลป์			ธเนศ อาวสินธุ์ศิริ และ นนท์ อุดกฤทธิ		
3.1.3. สาขาศิลปะการแสดง			ละครเรื่อง "Twelve Angry Men"		
3.1.4. สาขาสังเกตศิลป์			ดนตรีไทยเน้นเป็นการแสดงของวง มโหรีและวงปี่พาทย์ไปจนถึง ส่วนดนตรี กลาสสิกตะวันตกเป็นการแสดงดนตรี กลาสสิก โดย อาจารย์คณะดุริยางค ศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร Jeffrey Gilliam (เจฟฟรีย์) และทัศน นาควัระ (ไวโอลิน)		
3.2. การประชุมประจำปี 2543					
3.2.1. ภาควิชาการ					
- สาขาวรรณศิลป์		รศ. ดร. ดวงมณ จิตรจำนงค์			
- สาขาทัศนศิลป์		ผศ. สน สัมมาตัง			
- สาขาศิลปะการแสดง		อาจารย์ ดร. จิรพร วิทยศักดิ์พันธุ์			
- สาขาสังเกตศิลป์		รศ. ดร. ธวัชชัย นาควงษ์			
3.2.2. ภาควิชาปฏิบัติ					
- สาขาวรรณศิลป์		ไพโรจน์ทร์ ขางงามและประชาคม สุนชัย			
- สาขาทัศนศิลป์			นิทรรศการศิลปะ "กาละเหต"		
- สาขาศิลปะการแสดง			ละครเวที เรื่อง "ทางเลือก"		

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ กล้วยน้ำไท

18 - 20 พฤศจิกายน 2543

ที่	รายการ	วิทยากร	ศิลปินรับเชิญ/งานต้นแบบ	วันที่	สถานที่
	- สาขาสังคีตศิลป์		การแสดงดนตรีไทยนั้น เป็นการ แสดง "การประชันวงปี่พาทย์ไม่ แข่งระหว่างวงดุริยางค์ระบับ กับวง นำท่งดนตรี ส่วนดนตรี กลาสสิกตะวันตกนั้นเป็นการ แสดงดนตรีกลาสสิกตะวันตก โดยทัศนนา นาควิริยะและศิริพงษ์ ทัพย์ชัย	18 - 20 พฤศจิกายน 2543	มหาวิทยาลัยกรุงเทพ กล้วยน้ำไท
	3.3. การประชุมแสดงผลการวิจัย				
	3.3.1 สาขาวรรณศิลป์	ผศ. สุวรรณ เกียรติไกรเพชร			
	3.3.2 สาขาทัศนศิลป์	อาจารย์ ดร. สายันห์ แดงกลม			
	3.3.3 สาขาศิลปะการละคร	อาจารย์ ดร. จิพร วิทยศักดิ์พันธุ์			
	3.3.4. สาขาสังคีตศิลป์	อาจารย์สตีเฟ่น รัตน์เรือง		1 - 2 ธันวาคม 2544	มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม
4	การบรรยายและเสวนา				
	<u>สาขาสังคีตศิลป์</u>				
	4.1 "The Relationship between Word and Music and Its Pedagogical Implications"	Prof.. Roland Baldini		19 กุมภาพันธ์ 2543	คณะดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ดลิ่งชัน
	4.2 "ดนตรีกลาสสิกในประเทศไทย"	Mr. Tetsuya Watanabe		1 กรกฎาคม 2543	มูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน
	4.3. "ทัศนะจากผู้จัดรายการดนตรีกลาสสิก"	อาจารย์สัสม เอี่ยมสรรพางค์ อาจารย์สตีเฟ่น รัตน์เรือง และ บรรพชนธ์ ศุภโสภณ		1 ตุลาคม 2543	มูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน
	4.4 "วิหยาบศาสตร์กับความงาม"	ผศ. เอกศักดิ์ บุคตะนันท์		9 กุมภาพันธ์ 2544	ห้อง 413 คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร จักรพงษ์

ที่	รายการ	วิทยากร	ศิลปินรับเชิญ/งานต้นแบบ	วันที่	สถานที่
-----	--------	---------	-------------------------	--------	---------

45 7 น. 30 น. 1 ชั่วโมง

น. 1 ชั่วโมง 30 น. 1 ชั่วโมง

รายงานบทวิเคราะห์เครือข่ายผู้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการวิจัย

"การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย"

2542-2544

จากกิจกรรมการประชุม สัมมนา และการบรรยายที่โครงการวิจัย "การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย" ได้จัดขึ้นตั้งแต่เริ่มโครงการในวันที่ 3 มกราคม 2542 - มกราคม 2545 รวมทั้งสิ้น 27 รายการ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้น 896 คน กลุ่มผู้เข้าร่วมสัมมนาประกอบด้วย วิทยากรผู้เชี่ยวชาญและผู้ร่วมสัมมนาทั้งชาวไทยและต่างประเทศซึ่งได้จำแนกประเภทดังตารางข้างล่างนี้

ตารางจำแนกประเภทผู้เข้าร่วมกิจกรรม โครงการวิจัย "การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย"

3 ม.ค. 2542 - 4 ม.ค. 2545

ประเภทผู้เข้าร่วมสัมมนา									
ชาวต่างประเทศ				ชาวไทย					
				นักวิชาการ/อาจารย์ ระดับอุดมศึกษา	อาจารย์ โรงเรียน มัธยม ศึกษา	นิสิตนัก ศึกษา ระดับ ปริญญาตรี	นิสิตนัก ศึกษา ระดับ ปริญญาโท	ผู้สนใจทั่วไป	
								สื่อมวลชน	อื่นๆ
วิทยากร	ผู้เข้าร่วม สัมมนา	วิทยากร	ผู้เข้าร่วม สัมมนา						
7 คน	12 คน	34 คน	238 คน	15 คน	150 คน	64 คน	16 คน	6 คน	354 คน

จากตารางจำแนกประเภทผู้เข้าร่วมกิจกรรมข้างต้นจะเห็นได้ว่า เครือข่ายของโครงการวิจัย ๔ นั้น มีความหลากหลาย กล่าวคือ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นนักวิชาการมีจำนวนกว่า 200 คน ซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการระดับอุดมศึกษาจากมหาวิทยาลัยรัฐและเอกชน อันรวมไปถึงนักวิชาการจากสถาบันราชภัฏทั่วประเทศ อาจารย์ระดับโรงเรียนมัธยม นิสิตนักศึกษาในระดับปริญญาโทและปริญญาตรี สื่อมวลชน ผู้สร้างงาน นักวิจารณ์และศิลปิน รวมไปถึงผู้ร่วมสัมมนาจากหลากหลาย

สาขาอาชีพที่มีได้อยู่ในวงวิชาการโดยตรง แต่เป็นผู้ที่มีความสนใจต่อศิลปะ การวิจารณ์ศิลปะ และ วิชาการทางด้านศิลปะ ความสนใจดังกล่าวจึงจัดเป็นความสนใจส่วนบุคคล

ทั้งนี้ ตารางข้างต้นได้รวมถึงวิทยากรและผู้ร่วมอภิปรายที่ได้รับเชิญจากโครงการฯ แต่อย่างไรก็ตาม มิได้หมายรวมถึงผู้วิจัยในโครงการฯ ที่เป็นวิทยากรในบางกรณี อาทิ สัมมนาเชิงปฏิบัติ "การวิจารณ์วรรณกรรม" อันเป็นกิจกรรมอันดับที่ 3¹ โดยมี ศ. ดร. เจตนา นาควัชระ ศ.ดร. สดชื่น ชัยประสาธน์ และรศ.ดร. ดวงมน จิตรจันทน์ เป็นวิทยากร หรือ รายการสนทนาว่าด้วยดนตรีคลาสสิกโดยมี ศ.ดร. เจตนา นาควัชระ อาจารย์ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ และบวรพงศ์ ศุภโสภณ เป็นวิทยากรหลัก และมีวิทยากรรับเชิญในบางครั้ง² หรือ การบรรยาย "ดนตรีวิจารณ์ดนตรี" ซึ่งเป็นกิจกรรมครั้งที่ 24³ โดยมี อาจารย์รังสิพันธุ์ แข็งขัน ผู้วิจัยสาขาสังคมศิลปเป็นวิทยากร เป็นต้น

ในบางกรณี มีการปรับเปลี่ยนบทบาทกันระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมกับวิทยากร ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอาจทำหน้าที่เป็นวิทยากร แต่ในอีกกิจกรรมหนึ่งก็ทำหน้าที่เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องชี้ให้เห็นถึงข้อมูลผู้เข้าร่วมกิจกรรมในลักษณะที่เป็นสถิติในแง่ความถี่ ดังจะเห็นได้จากผู้เข้าร่วมสัมมนาส่วนหนึ่งเป็นบุคคลกลุ่มเดิมที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการมาแล้ว ดังสถิติผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางโครงการฯ ได้จัดมาทั้งสิ้น 27 ครั้ง ในรอบระยะเวลาการดำเนินงาน 3 ปี ปรากฏว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมกับทางโครงการฯ ตั้งแต่สองครั้งขึ้นไปมีจำนวนกว่า 100 คน ดังตารางสถิติการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการฯ ปี 2542-2545 ที่ได้นำเสนอข้างท้ายนี้

สถิติการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการฯ ปี 2542-2545

จำนวน 896 คน	จำนวนครั้งที่เข้าร่วมกิจกรรม												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	739	101	14	18	6	1	7	-	9	-	-	-	1
กิจกรรมจำนวน 27 ครั้ง													

จากสถิติเครือข่ายของกิจกรรมการวิจารณ์ข้างต้นชี้ให้เห็นว่า การวิจารณ์น่าจะสร้างให้เกิดขึ้นได้ในสังคมไทย เครือข่ายที่เกิดขึ้นนั้นส่วนหนึ่งเป็นคนกลุ่มเดิม เพราะการติดต่อระหว่างโครง

¹ วันที่ 30 กรกฎาคม-1 สิงหาคม 2542 ณ ห้อง 1202 คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม

² กิจกรรมดังกล่าวได้จัดขึ้น 5 ครั้ง ณ มูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน วันเสาร์ เวลา 10.00-12.00 น.

³ วันที่ 20 กรกฎาคม 2544 ณ ห้อง 412 คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ

การฯ กับผู้ที่เคยร่วมกิจกรรมโดยมีจดหมายข่าวที่ทางโครงการฯ ได้รับการส่งไปให้ผู้ที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมโดยตรงเป็นระยะๆ และข่าวการจัดกิจกรรมส่วนหนึ่งได้รับความร่วมมือจากสื่อมวลชน กล่าวคือ หนังสือพิมพ์ อันรวมทั้งหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษในประเทศไทย นิตยสาร วารสาร รวมไปถึงสถานีวิทยุกระจายเสียงทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในประเทศไทย แต่หากจะกล่าวว่าเครือข่ายของกิจกรรมนั้นเกิดขึ้นจากความร่วมมือจากสถาบันสื่อมวลชนเป็นหลักนั้นเห็นจะเป็นสิ่งที่กล่าวไม่ได้เต็มที่นัก เพราะข่าวที่สื่อมวลชนได้เผยแพร่ให้นั้น มักจะเป็นข่าวที่เผยแพร่เพียงครั้งเดียว ดังนั้น การติดต่อสื่อสารระหว่างโครงการฯ กับเครือข่ายที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปในรูปของ “มนุษย์สัมผัสมนุษย์” คือเป็นการบอกกล่าวผ่านผู้ที่ติดต่อกันอยู่เป็นประจำแล้ว ซึ่งนับได้ว่าการติดต่อระหว่างโครงการกับกลุ่มเป้าหมายโดยตรงมากกว่าที่จะเป็นการสื่อความสื่อมวลชน

นอกจากสื่อมวลชนจะมีบทบาทในการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับโครงการฯ แต่เพียงน้อยแล้ว เราจะเห็นได้ว่า สื่อมวลชนที่เข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการฯ ตลอดระยะเวลา 3 ปี จากผู้เข้าร่วมกิจกรรม 896 คน มีจำนวนเพียง 16 คนเท่านั้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า สื่อมวลชนเป็นกลุ่มที่มักจะให้ความสนใจน้อยต่อกิจกรรมของโครงการโดยเฉพาะในแง่ของการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งอันที่จริงสื่อมวลชนโดยเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์เป็นองค์กรที่มีความสำคัญต่อการส่งเสริมการวิจารณ์ลายลักษณ์ ความสนใจของสื่อมวลชนกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวมักจะเป็นความสนใจระดับบุคคลที่ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นความสนใจในระดับของ “สถาบัน” แต่อย่างใด อันที่จริงสื่อมวลชนมีบทบาทต่อการวิจารณ์ลายลักษณ์ แต่วิธีการกระตุ้นความสนใจด้านศิลปะให้แก่สื่อมวลชนนั้นยังคงต้องหาทางออกต่อไป ซึ่งอาจต้องอาศัยความร่วมมือจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพราะหน้าที่หนึ่งของสื่อมวลชน คือ นอกจากให้ความบันเทิงแก่สังคมแล้วยังมีหน้าที่นำเสนอสาระและความรู้ต่างๆ อันรวมไปถึงความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมด้วย เพราะการที่สื่อมวลชนให้ความสนใจน้อยต่อศิลปะและวัฒนธรรมนั้นมีผลต่อการขยายวงการวิจารณ์ด้วย ดังที่เราจะเห็นได้จากการที่สื่อมวลชนลดพื้นที่การตีพิมพ์บทวิจารณ์ศิลปวัฒนธรรมลง⁴

ในส่วนกิจกรรมที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสนใจมักจะเป็นไปในรูปของการบรรยายเชิงทฤษฎีและการบรรยายประเภทให้ความรู้มากกว่าการแสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแสดงความคิดเห็นในรูปของวัฒนธรรมลายลักษณ์เป็นสิ่งที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมักหลีกเลี่ยง ดังที่เราจะเห็นได้ว่าหากเป็นสัมมนาเชิงปฏิบัติการ มักจะมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนหนึ่งที่ยื่นความจำนงขอเข้าร่วมกิจกรรมเฉพาะในส่วนที่เป็นการบรรยาย การที่ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจกิจกรรมการบรรยาย ให้ความรู้เชิงทฤษฎี โดยวิทยากร ผู้เชี่ยวชาญ เช่น การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การเรียนการสอนการวิจารณ์วรรณกรรม” มีผู้ให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้น 168 คน แต่หากเป็นกิจกรรมที่ต้องการความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสัมมนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแง่ที่เป็นลายลักษณ์ จะมีผู้ให้ความสนใจ

⁴ ดูบทประมินบทวิจารณ์ผู้วิจัยโดย ผศ. สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร เพื่อเปรียบเทียบ

น้อยลงอย่างเห็นได้ชัดเจน เช่น การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การวิจารณ์ละคร” ในวันที่ 5-7 มีนาคม 2542 ซึ่งมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวทั้งสิ้น 16 คน ประเด็นดังกล่าวเป็นการชี้ให้เห็นว่า กิจกรรมการวิจารณ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นสิ่งที่โครงการฯ ประสงค์สร้างให้เกิดขึ้นมาในสังคมไทยนั้น เป็นสิ่งที่ผู้ร่วมกิจกรรมมักจะไม่ให้ความสนใจเท่ากับการวิจารณ์ที่เป็นมุขปาฐะหรือการกิจกรรมที่เป็น การรับฟังการบรรยายแต่เพียงอย่างเดียว ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์ที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมความเกรงใจ กล่าวคือ ในสังคมไทยจะไม่นิยมการวิจารณ์กันอย่างตรงไปตรงมาต่อหน้า และ โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นหลักฐานจะเป็นสิ่งที่สังคมไทยไม่นิยม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่หลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นด้วยการวิจารณ์ลายลักษณ์อักษรส่วนหนึ่ง เป็นนักวิชาการ เป็นที่น่าสังเกตว่า กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่นิสิตนักศึกษาให้ความสำคัญ เพราะส่วนหนึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องกระทำในชั้นเรียนอยู่แล้ว ดังนั้น จึงน่าวิเคราะห์ต่อไปว่าเหตุใด นักวิชาการจึงไม่ต้องการที่จะแสดงทัศนะวิจารณ์พร้อมกับนิสิตนักศึกษา อย่างไรก็ตาม ในแง่หนึ่ง อาจกล่าวได้ว่า วัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมของโครงการฯ กับวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้เข้าร่วมสัมมนาได้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ทางโครงการฯ ต้องการสร้าง การวิจารณ์ลายลักษณ์อักษรที่เป็นสมบัติของมหาชนที่เอื้อต่อการศึกษาค้นคว้า แต่ผู้เข้าร่วมสัมมนา ต้องการฟังทัศนะจากวิทยากรและนำแนวคิดจากการสัมมนา/ บรรยายไปใช้ในการเรียนการสอน โดยเฉพาะผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มที่เป็นนักวิชาการ

ความสนใจในกิจกรรมการบรรยายเชิงทฤษฎีดังกล่าวเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้โครงการฯ ต้องจัดกิจกรรมทั้งภาคการบรรยายและภาคปฏิบัติในกิจกรรมเดียวกัน การจัดกิจกรรมในลักษณะ ดังกล่าวมีผลดีในแง่ของการให้ความรู้และการทดลองปฏิบัติในเวลาเดียวกัน แต่อาจเกิดผลเสียโดยมี ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวนหนึ่งที่หลีกเลี่ยงการแสดงทัศนะวิจารณ์ด้วยการเขียนดังที่ได้กล่าวไว้ข้าง ดัน นอกจากนั้น การบรรยายยังเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนการวิจารณ์ ดังที่เราจะเห็นได้ จากสถิติที่ได้ให้ไว้ข้างต้นว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนหนึ่งเป็นนักวิชาการและนิสิตนักศึกษาทั้งในระดับ ปริญญาตรีและปริญญาโท ซึ่งหากนับรวมแล้วจะมีสัดส่วนเกินครึ่งหนึ่งของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งหมด 27 รายการ

กลุ่มนิสิตนักศึกษาทั้งในระดับปริญญาโทและปริญญาตรีที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการฯ เป็นเครือข่ายกลุ่มที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเครือข่ายในส่วนที่เป็นนักวิชาการ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ของโครงการฯ กลุ่มนี้ส่วนใหญ่มักจะเป็นนักศึกษาสายมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ แต่เป็นที่น่าสนใจ ที่ว่า มีนักศึกษาแพทย์เข้าร่วมกิจกรรมที่โครงการฯ ได้จัดขึ้น ประเด็นดังกล่าวเป็นการชี้ให้เห็น ถึงนัยสำคัญที่ว่า การวิจารณ์มีความสำคัญต่อระบบความคิดของมนุษย์ที่ไม่มีพรมแดนเรื่องขอบเขต ของสาขาวิชาการ และการวิจารณ์เป็นเรื่องของความสนใจส่วนบุคคล ยังเป็นที่น่าสนใจประการหนึ่ง ว่า ความสนใจระดับบุคคลสามารถพัฒนาให้กลายเป็นความสนใจในระดับของ “สถาบัน” ได้หรือไม่ นอกจากนั้น ยังคงต้องพิจารณาต่อไปว่า โครงการฯ จำเป็นต้องกังวลในส่วนของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจ

กรรมหรือไม่ เพราะหากรักษาเครือข่ายที่มีอยู่และพัฒนาความสามารถในการวิจารณ์ต่อไป ผู้เข้าร่วมกิจกรรมก็อาจสร้างเครือข่ายการวิจารณ์ของตนเองต่อไปและเครือข่ายดังกล่าวจะเชื่อมโยงกันเองโดยอัตโนมัติ

จากสถิติของการที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการฯ จำนวนมากกว่าครึ่งเป็นนักวิชาการในวงการการศึกษา รวมไปถึงนิสิตนักศึกษาที่เป็นหน่วยหนึ่งของสถาบันการศึกษา แต่บทวิจารณ์ที่เกิดขึ้นจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการก็ยังจัดว่าเป็นจำนวนที่น้อยมากอยู่ กล่าวคือ บทวิจารณ์ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ได้รับการคัดเลือกจากทางโครงการให้ตีพิมพ์อยู่เพียง 2 รายการเท่านั้น⁵ และหนึ่งในนั้นเป็นนิสิตคณะศิลปกรรมศาสตร์ เป็นที่น่าสังเกตได้ประการหนึ่งว่า จากจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม 896 คน สามารถสร้างนักวิจารณ์ที่อยู่ในสถาบันการศึกษาได้เพียงคนเดียว และยังไม่มีพบบทวิจารณ์ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่สร้างงานอย่างสม่ำเสมอ สาเหตุหนึ่งที่สถาบันการศึกษาให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมกิจกรรม คือ เพื่อนำความรู้ที่ได้จากกิจกรรมที่โครงการฯ จัดมาเสริมในเนื้อหาวิชาต่างๆ ในชั้นเรียน แต่การปลูกฝังการสร้างวัฒนธรรมการวิจารณ์ลายลักษณ์จึงถือว่ายังไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งในแง่นี้ก็ยังเป็นประเด็นที่น่าสงสัยว่า การวิจารณ์เป็นความสามารถเฉพาะตัวที่ไม่อาจปลูกฝังและสร้างเสริมได้กระนั้นหรือ นอกจากนั้น หลักสูตรที่ใช้ในการสอนการวิจารณ์ศิลปะก็มีได้เป็นเครื่องประกันคุณภาพของการวิจารณ์ และไม่สามารถนำองค์ความรู้ดังกล่าวมาใช้ในการวิจารณ์ลายลักษณ์ได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งในส่วนนี้เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องหาทางแก้ไขต่อไป

ความหลากหลายในด้านของอาชีพการงานของผู้เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการฯ เป็นสิ่งที่สังเกตได้จากสถิติของผู้เข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการฯ ผู้ที่มีได้ศึกษาเกี่ยวกับศิลปะหรือการวิจารณ์ศิลปะโดยตรงจะให้ความสนใจในกรเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัยฯ อาทิ เจ้าหน้าที่สถานทูต 1 คน นักแปล 1 คน ผู้ที่ทำงานในโรงพยาบาล 1 คน ทนายความ 1 คน และพนักงานธนาคาร 11 คน เป็นที่น่าสังเกตว่า ศิลปะและการวิจารณ์ศิลปะมิใช่เอกสิทธิ์ของผู้ที่มีความรู้ด้านศิลปะหรือการวิจารณ์อย่างเป็นระบบแต่อย่างใด แต่เป็นที่สนใจของมหาชนทั่วไปในสังคมอย่างเห็นได้ชัดเจน

เป็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งว่าผู้เข้าร่วมสัมมนาส่วนหนึ่งจะมี 2 สถานภาพ เช่น เป็นทั้งอาจารย์และเป็นทั้งนักศึกษาระดับปริญญาโท นักวิชาการจำนวนหนึ่งเป็นทั้งศิลปินและนักวิจารณ์ไปในเวลาเดียวกันด้วย การที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการฯ มีสถานภาพมากกว่าหนึ่งสถานภาพ อาจเป็นการช่วยชี้ให้เห็นถึงปัญหาของวงการได้แจ่มชัดยิ่งขึ้นเสียด้วยซ้ำ สถานภาพของผู้เข้าร่วมสัมมนาจึงมีส่วนที่ชี้ให้เห็นถึงสภาพของวงการวิจารณ์ไทยได้ในระดับหนึ่ง

⁵ สิทธิเมศ แดนเดิม. "ทัศนาควาระ กับไวโอลินคอนแชร์โตของเบโซเฟน." ใน ผู้จัดการรายวัน.

(พฐ 11 ส.ค. 2542) : 22.

สุกัญญา ราชฤทธิ์. "คิดดุริยางค์ถวายชัย". ใน ผู้จัดการรายวัน. (พธ 29 ก.ค. 42) : 12.

อาจกล่าวได้ว่า ข้อมูลเกี่ยวกับเครือข่ายของการจัดกิจกรรมการวิจัยนั้น ไม่สามารถหลีกเลี่ยงกิจกรรมการวิจัยแบบมุขปาฐะเป็นกิจกรรมที่อยู่คู่กับสังคมได้ แต่จำเป็นต้องหาวิธีการที่จะทำให้เกิดการการบันทึกการวิจัยมุขปาฐะนั้นให้เป็นลายลักษณ์ ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยมีการวิจัย แต่วัฒนธรรมความเกรงใจอันเป็นวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมอาจกลายเป็นอุปสรรคต่อการวิจัยลายลักษณ์หรือไม่ เวลาและกิจกรรมส่งเสริมการวิจัยเท่านั้นที่จะเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นสัจธรรมของสังคมไทยข้อนี้ต่อไป

ศศิธร เหลืองจินดา
ผู้วิเคราะห์